

History and faith tourism in terms of cultural landscape in Battalgazi (Old Malatya) town

Battalgazi (Eski Malatya) ilçesinin kültürel peyzajında tarih ve inanç turizmi

Ramazan Sever¹

Abstract

National faith tourism resources have distinct features in Malatya's Battalgazi (Old Malatya) town which has a wide range of heritage tourism in terms of social life and culture. Since nearly all the districts in the town centre have holy places like shrines, entombed saints and sanctuaries belonging to different eras and they are close to each other, this creates an open air museum to create a cultural landscape. The mentioned cultural heritages which are partly damaged due to several reasons still exist as the witnesses of the history and are being visited. The main aims of this study are to analyze faith tourism resources which are favored by people in Malatya and neighbor cities with geographical principles, introduce them, show how they are benefited and mention some of the problems. This study, qualitative research study prepared by methods descriptive pattern for used, were used to collect data as field observations. The obtained data is tried to be evaluated with the support of visual materials. The mentioned cultural heritage seems hard to be protected by government and incapacitated to contribute to the local economy when the economical conditions of our country and the region are taken into consideration. Therefore, training local people, advantageous in many ways, about cultural ecology, teams from various academic fields (Geography, history, archeology, art

Özet

Malatya'nın sosyal ve kültürel açıdan geniş bir turizm mirası yelpazesine sahip olan Battalgazi (Eski Malatya) İlçesinde, ulusal inanç turizm kaynakları ayrı bir özellik taşır. Özellikle ilçe merkezinin hemen her mahallesinde, değişik dönemlere ait türbe, ziyaret ve ibadethane gibi kutsal mekânların bir arada bulunması, kültürel peyzaj açısından adeta bir açık hava müzesi oluşturmuştur. Bir kısmı çeşitli sebeplerle hasar gören söz konusu kültürel miras, geçmişin tanıkları olarak varlıklarını sürdürmekte olup, çok sayıda ziyarete sahne olmaktadır. Malatya ve komşu illerden bilenlerin büyük bir rağbet gösterdiği inanç turizmi kaynaklarını coğrafyanın ilkeleriyle incelemek, tanıtmak, nasıl yararlanıldığı göstermek ve bazı sorunları belirtmek bu çalışmanın temel amaçlarıdır. Nitel araştırma yöntemi ile hazırlanan çalışmada, betimsel desen kullanılmış, veri toplama aracı olarak arazi gözlemlerinden yararlanılmıştır. Elde edilen bilgiler görsel materyallerle desteklenerek değerlendirmeye çalışılmıştır. Söz konusu kültür mirası, ülkemizin ve yörenin ekonomik şartları düşünüldüğünde, devlet eliyle korunması ve yöre ekonomisine katkı sağlayacak duruma getirilmesi zor görünmektedir. Bu nedenle birçok bakımdan avantajlı olan yöre insanına kültürel ekoloji eğitimi vermek, çeşitli akademik birimlerden (Coğrafya, tarih, arkeoloji, sanat tarihi, etnografya, halk kültürü, sosyoloji...),

¹ Prof. Dr., Giresun University, Faculty of Education, Department Of Primary School Teaching, ramazan.sever@giresun.edu.tr

history, ethnography, social culture, sociology and so on) working in coordination with local authorities and other related institutions and associations, protecting the existing buildings and using them can be put forward as rational solutions.

Keywords: Malatya; Battalgazi; Cultural Landscape; Faith Tourism.

oluşan ekiplerin yerel yönetimler ile diğer ilgili kurum ve kuruluşların koordineli çalışmasıyla, mevcut yapıtları koruma altına almak ve kullanmak rasyonel çözüm olarak önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Malatya; Battalgazi; Kültürel Peyzaj; İnanç Turizmi.

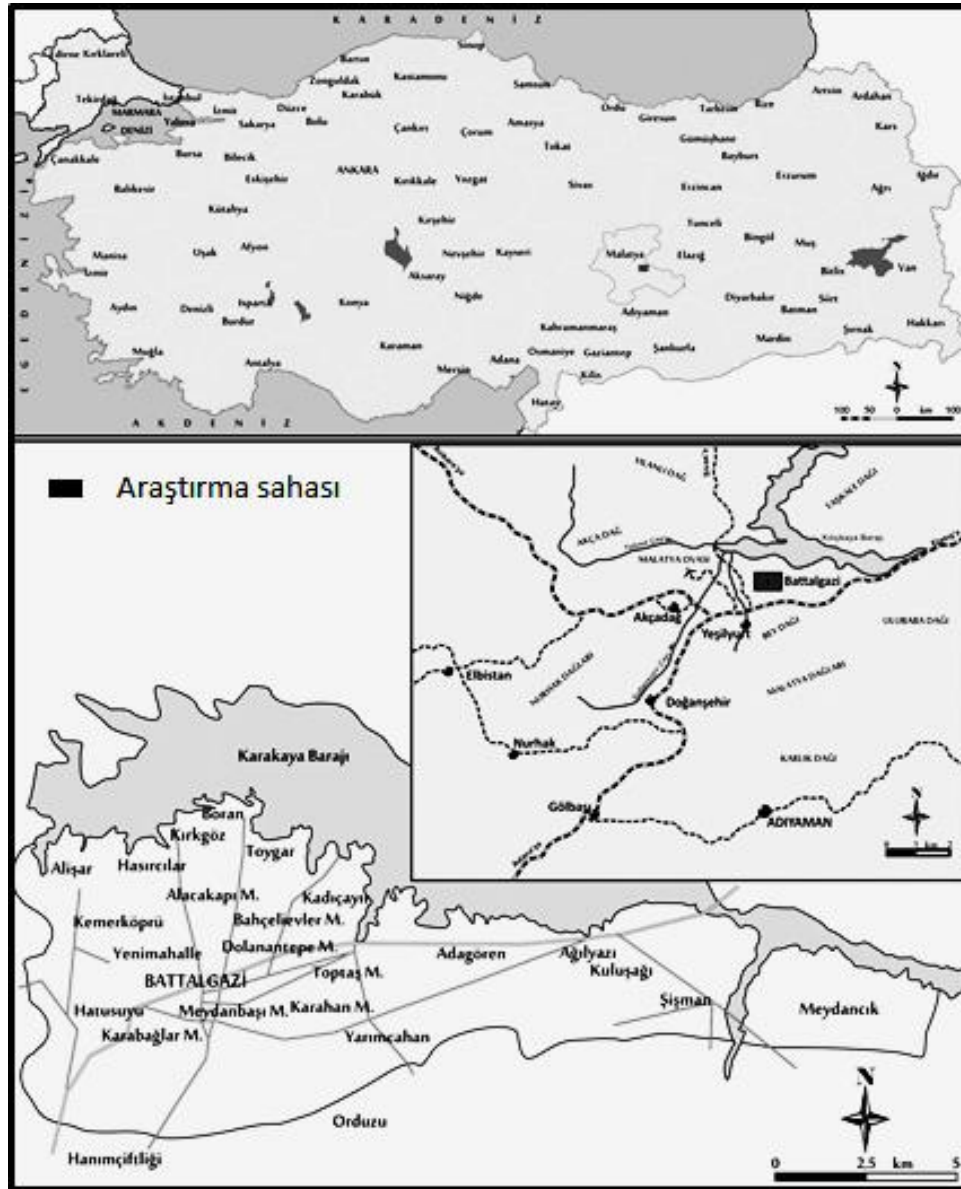
[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

1. Giriş

Alternatif turizm çeşidi olarak görülen inanç turizmi, insanların inançlarını sergileme amacıyla kutsal olarak nitelendirdikleri yerleri ziyaret etmeleriyle başlamıştır. Dinlerin ortaya çıkışından itibaren dini otoritelerin emirleri doğrultusunda kutsal yerlerin ziyareti kişisel tercihlerin ötesine geçmiştir. Bunun sonucu olarak kutsal yerler yüz binlerce insan tarafından ziyaret edilmeye başlanmış ve kitlesel bir hareket olarak kendisini göstermiştir. Temelini dini inançların tatmininden alan inanç turizmi; dünya barışının ve kültürlerarası iletişimin gelişmesinde de önemli rol oynamaktadır. Bu çerçevede inanç turizmi; farklılıkların ve çeşitliliklerin ortaya çıkmasına ve bunlara dinsel hoşgörü, saygı, sevgi ve anlayışla bakılmasına katkı sağlayan evrensel bir kurum niteliğine sahiptir.

Ülkemizin değişik kesimlerinde bulunan inanç turizm varlıklarının bir kısmı turizme açılmış olup, her yıl binlerce yerli ve yabancı turist tarafından ziyaret edilmektedir. Ayrıca koruma altına alınan bölgesel ve evrensel değeri yüksek olan kültür varlıkları hem bugünkü, hem de gelecek nesillere kalacak şekilde değerlendirilmesi en rasyonel kullanım modelidir. Öte yandan değeri bilinmesine rağmen, halen birçok ulusal kültürel peyzaj alanı tanıtılıp, koruma-kullanma çerçevesinde kullanıma açılmamıştır. Nitekim Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde, Malatya ili sınırları içerisinde yer alan ve Malatya şehrinin ikinci eski yerleşim sahası olan Battalgazi (Eski Malatya) ilçesinde de benzer bir durum söz konusudur (Şekil 1). Daha çok Türk-İslam eserlerinin yer aldığı ve adeta bir açık hava müzesi niteliği taşıyan saha uzun yıllar kaderine terk edilmiş bir durumda kalmıştır. Ancak son yıllarda gerek yerel yönetimler gerekse Kültür ve Turizm Bakanlığı ilçedeki kültür varlıklarının korunması ve kullanılmasına yönelik çalışmalarda bulunmuşlar ve bulunmaktadır.

Kuşkusuz ilçedeki kültür varlıklarına yönelik bu gelişmeler önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Çünkü belirtilen koruma alanlarının dışında da ilçede çok sayıda ve acil korumaya alınması gereken pek çok kültür mirası vardır. Bunlar içinde inanç turizm kaynakları gerek sayısı ve çeşidi, gerekse insanların bunlardan yararlanma biçimleri ile ilginç özellikler gösterir.

Şekil 1. Battalgazi İlçesinin lokasyon haritası

Bu çalışmada Battalgazi ilçesindeki inanç turizm kaynakları, bunların sorunları, yöre ve bölge halkının dinsel mekanlardan yararlanma şekilleri ve ilçe ekonomisine katkısına yönelik bazı analizler yapılarak öneriler sunulmuştur.

2. Amaç ve Yöntem

Doğal ve beşeri coğrafya faktörlerinin etkisiyle tarih boyunca önemini koruyan Battalgazi ilçesi (Eski Malatya), Türk Tarihinde bir devrin kapanışı ve bir devrin kuruluşuna, fiziki yapısıyla, yer değişimiyle katılan bir temsilci olma niteliğindedir. İlçe bir devletin yıkılışıyla, bulunduğu konumu terk etmiş, yeni bir devletin kuruluşuyla da yeni bir sahada yeniden ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın amacı, Anadolu tarihi kadar eski bir yerleşme tarihine sahip Battalgazi İlçesindeki kültürel mirasa dikkat çekerek, sosyokültürel araştırmalara ışık tutacak, tarih ve inanç turizmi açısından da son derece önem taşıyan bu kültür varlıklarına sahip çıkılmasına az da olsa katkı sağlamaktır. Çünkü ilçe gerek tarihi, gerekse inanç turizmi potansiyeli bakımından adeta “açık hava müzesi” olabilecek bir değere sahiptir. Bu nedenle Battalgazi ilçesi kültürel miras potansiyelinin tanıtılıp korunması, yöre

halkı ve ekonomisine önemli katkı sağlaması ve bu mirasın korunarak ekonomik faydalar üretebilecek bir planlamayla turizm sektörüne kazandırılması da çalışmada irdelenmiştir.

Nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan bu çalışmada, Malatya ve komşu illerden bilenlerin büyük bir rağbet gösterdiği Battalgazi ilçesinin tarih ve inanç turizmi kaynakları coğrafyanın ilkeleri çerçevesinde incelenmiştir. Araştırmada, var olan durum belirlenmeye çalışıldığından betimsel desen kullanılmıştır (Tanrıoğen, 2009; www.notoku.com/betimsel-yontemler). Bu nedenle ihtiyaç duyulan verilerin büyük bir kısmı arazi gözlemleri yolu ile elde edilmiştir. Mevcut durum ortaya konulurken literatür taraması sırasında raslanılan kaynaklardan da yararlanılmıştır. Elde edilen bilgilerin görsel materyallerle desteklenerek değerlendirilmesi yolu izlenmiştir.

3. İnanç Turizmi

Hatırlanacağı gibi inanç turizmi; kutsal sayılan belde ve anıtları ziyaret etme, dinî toplantı ve törenlere katılma ve izleme, hac gibi dinsel faaliyetleri yerine getirme, ünlü mabetleri görme amacıyla yapılan ziyaretleri kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle, insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına, dini inançlarını gerçekleştirmek, inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları turistik amaçlı gezilerin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi inanç turizmi olarak tanımlanabilmektedir (Kaya, 1995).

Turizm, doğal, kültürel ve sosyal değerleri ile yöreye ve ülkeye ekonomik yararlar sağlayan ulusal ve uluslararası küresel bir etkinliktir. Son yıllarda değişen ve gelişen ekonomik, sosyal, teknolojik ve siyasal gelişmelere paralel olarak turizm aktivitelerinde de önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, doğal ve kültürel kaynakların daha uzun süreli kullanımına dayanan sürdürülebilir turizm, alternatif turizm, eko-turizm, doğa turizmi, inanç turizmi ve özel ilgi turizmi gibi turizm çeşitleri gündeme gelmiştir. Kitle turizmine alternatif olarak ortaya çıkan ve kültür turizmi içinde hızlı büyüyen inanç turizmi için ülkemiz yüksek bir potansiyele sahiptir.

İnsanlık tarihinin üç büyük ilahi dini olan Müslümanlık, Hristiyanlık ve Musevilik, dünyanın en büyük uygarlıklarını barındıran Anadolu topraklarında olgunlaşmış ve etkileri tüm dünyaya yayılmıştır. Bu dinlere ait pek çok eser Anadolu topraklarının inanç turizmi kaynakları yönünden zenginleşmesini sağlamıştır. Türklerin İslami anlayışı paralelinde derin saygı ve hoşgörü ortamında günümüze kadar ulaşan bu eserler, inanç turizmi bakımından Anadolu'yu diğer ülkelerden daha avantajlı bir duruma getirmektedir. Anadolu, yüzyıllarca İslam inancına ev sahipliği yapan bir coğrafya olduğundan birçok eren, veli ve zata ev sahipliği de yapmıştır. Dünyanın birçok yerinden gelen İslam alimleri, veli ve zatlar, Anadolu'nun dört bir tarafına dağılmışlar ve İslam dininin yaygınlaşmasında önemli katkılar sağlamışlardır. Dolayısıyla Anadolu inanç ve kültüründe söz konusu gönül fatihlerine ait türbe, ziyaretgâh, yatır, makam gibi ziyaret yerleri, yüzyıllardır değerli görülmekte ve pek çok kişi tarafından ziyaret edilerek, maddi ve manevi sıkıntılara çare aranmakta, birtakım dilek ve arzular, çeşitli yöntemler kullanılarak istenmektedir (Bekdemir ve Sezer, 2014). Dolayısıyla ülkenin hemen her tarafı çok çeşitli ve zengin bir kültür hazinesine sahiptir. Değişik dönemlere ait söz konusu kültür ve inanç varlıkları kültür turizmi faaliyetleri bakımından oldukça önemlidir.

Kuşkusuz son yıllarda inanç turizminin dünyada en hızlı büyüyen turizm çeşitlerinden biri olmasının da önemli nedenleri vardır. Bunların başında insanların bu tür ziyaretleri bir lüks olarak değil, bir gereklilik veya dini bir vecibe olarak görmesidir. Bir diğer nedeni yaşanan ulusal veya küresel ekonomik krizlerden de en az etkilenen turizm faaliyeti olmasıdır. Diğer bir avantajı da yıl boyunca sürekli yapılabilmesidir. Yine çocukluk yaşının üstünde hemen her yaş grubuna hitap etmesidir. Ayrıca bu hareketlere bağlı olarak gerçekleşecek ekonomik, politik ve sosyal boyut eğer doğru bir şekilde yönetilirse ülke ve yereldeki alanlar ve insanlar için olumlu katkılar da sağlayabilecektir (Okuyucu ve Somuncu, 2013).

Türkiye’de inanç turizmi adı altında bazı faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar, 1995 yılında başlamıştır. 1995-1998 yılları arasında çok sayıda yabancı tur operatörü, basın mensubu ve konu ile ilgili uzman kişilerin katılımı ile inanç turizmi turları gerçekleştirilmiştir. Anadolu’da, inanç turizmi kapsamında; Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Museviliğe ait önemli ziyaret merkezleri bulunmaktadır. Pamukkale ve Denizli’de düzenlenen 2000’e *Doğru İnanç Turizmi* Sempozyumları ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın katkıları ile 2002 yılında Kuşadası’nda gerçekleştirilen *I. İnanç Turizmi Günleri Sempozyumu* ve 2004 yılında İzmir’de yapılan *II. İnanç Turizmi Günleri Sempozyumu*, 23-24 Kasım 2010 *İstanbul İnanç Turizmi Zirvesi Projesi*, bu konuyu gündeme taşıyan başlıca çalışmalardır. Bunlara ilave olarak yerel yönetimler ve üniversiteler dahil olmak üzere çeşitli kuruluşların düzenledikleri benzer çalışmalarla konu kamuoyuna tanıtılmaya çalışılmıştır.

Bu ve benzeri çalışmalar sonunda Türkiye’de inanç turizmi önemi giderek artan bir turizm faaliyeti haline gelmiştir. Örneğin, 45-64 yaş grubunu kapsayan, üçüncü yaş turizmi kapsamında ele alınan ve inanç turizmine daha fazla katılan turistlerin Türkiye’ye gelen turistler içindeki payı 2009 yılında %31,9 iken, 2013 yılında %14,39 olmuştur (www.biruni.tuik.gov.tr,2014). Kaldiki bu oranlar yıldan yıla da değişiklik gösterebilir. Bu minvalde diğer turizm faaliyetleri yanında, üç büyük dinin günümüze kadar ulaşan eşsiz eserleriyle büyük bir potansiyel oluşturan Türkiye’nin ulusal ve uluslararası inanç turizm kaynaklarını tanıtır ziyarete açmak, turizm sektörünün *Üçüncü Yaş Turizmi* olarak adlandırdığı bu kitleyi Anadolu’ya çekmek gerekmektedir (Sargın, 2006; Küçükaltan, 1992).

Türk-İslam eserlerinin fazlalığı dolayısıyla Türkiye’deki önemli tarih ve inanç turizmi merkezlerinden biri olan Battalgazi ilçesinin tarihi M.Ö. 8000 yıllarına kadar uzatılabilmektedir. Bu uzun yerleşim tarihinin mirası durumundaki eserler gerek eğitimsizlik ve ekonomik koşullar, gerekse yönetsel bazı sebepler yüzünden yeterince korunamamış, önemli bir kısmı harebe halini almıştır. Buna rağmen, her ne kadar kültürel ekoloji ve peyzaj konusunda bir eğitim almamış olsa da burada yaşayan insanların inançları, gelenek, görenek ve âdetlerine karşı bağlılıkları, belki de buradaki mekanların günümüze kadar gelmesini sağlayan en önemli nedenlerin başında gelmektedir.

4. Battalgazi İlçesinin Yerleşme Tarihi

Sahip olduğu yerleşmeye uygun coğrafi özellikleri ve doğal yol güzergahı üzerinde kurulması nedeniyle Battalgazi ilçesinin yerleşme tarihi oldukça eskidir. Nitekim buradaki yerleşmelerin Paleolitik çağa kadar indiği, Ansır ve İnderesi mevkiinde bulunan mağaralardan anlaşılmıştır. 1979 yılında başlayan Karakaya Barajı nedeniyle su altında kalacak sahalardaki kurtarma kazıları kapsamında İzollu mevki Cafer Höyük’te yapılan kazılarda yörede o dönemde yaşayan insanların Paleolitik mağaralardan çıkıp ilk defa ovada tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları ve yerleşik köy hayatına başladıkları anlaşılmıştır.

Malatya’da ilk görülen uygarlığın ise Hititler olduğu kabul edilebilir. Nitekim Aslantepe’den çıkarılan bazı seramik örnekleri de bunu doğrular niteliktedir. Eski Malatya’nın I. Hattusilis döneminde kuzey Suriye ile Anadolu arasında önemli yol kavşağında olması nedeniyle Hitit birliğine girdiği ve bir Hitit şehri olduğu kabul edilebilir. M.Ö. 1200-1000 yılları arasında kavimler göçü sebebiyle Anadolu’da karanlık bir devir hüküm sürmüştür. Battalgazi, M.Ö. 1200-200 arasında ortaya çıkan Geç Hitit şehir devletlerinden birisi olmuştur. Asur Krallığı’na haraç veren Malatya şehir devleti bir süre Kargamış Krallığı’na, daha sonra da Urartu topraklarına katılmıştır. Urartular’ın Asurlar’a karşı yenilgiye uğraması ile Melit başşehir olarak Asurlar’a bağlı Kommanu Eyaleti sınırlarına girmiştir. M.Ö. 660’larda Anadolu’ya yapılan Kimmer akınları Malatya ve çevresini de etkilemiştir. Persler devrinde Malatya, Kapadokya satraplığının on valiliğinden birisi olmuştur. Daha sonra Selefkos, Pontus ve Komeneg krallıklarına bağlandıktan sonra, Roma İmparatorluğu’nun bir lejyonu haline gelmiştir (Gögebakan, 2002: XIV).

Romalıların Anadolu’ya gelmelerinden (M.Ö. 64) yüz sene kadar sonra, bugünkü Battalgazi (Eski Malatya) denilen yerde bir ordugâh kurdukları, bunun zamanla etraftan gelenlerin yerleşmeleri ile bir şehir halini aldığı tahmin edilmektedir. Böylece Malatya şehri’nin ikinci kuruluş sahası olan

bugünkü Battalgazi ilçesinde yerleşmeler kurulmaya başlamıştır. Arslantepe'deki yerleşim merkezinin ise, Asur Devletinin yıkılmasından sonra terk edildiği, halkının dağıldığı sanılmaktadır. Yeni kurulan bu şehre Melitene, Maldiya, Melit, Melittu, Meliddu gibi adlar verilmiştir. Roma İmparatoru Trajanus (M.S. 98-117) döneminde yapımına başlanan şehri koruyucu surlar, Justinianus devrinde, 532'de tamamlanmış, yerleşim alanını çepeçevre kuşatan surlar örülmüştür (Göyünç, 1985: 5-6). Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesi sonucu (M.S. 395) Malatya (Battalgazi), Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalmıştır. Bu dönemde şehirdeki imar faaliyetleri dışında önemli su kaynaklarının bulunduğu yerlerde, yeni yerleşim yerleri kurulmuştur. Ancak daha sonra Bizans'la Sasaniler arasında yaşanan mücadelelerden yerleşim yeri önemli ölçüde zarar görmüştür. 575 yılında Sasaniler'le Bizans arasında yaşanan savaşta kaybetmeyi hazmedemeyen Sasani İmparatoru I. Hüsrev intikam amacıyla şehri büyük ölçüde yakıp yıkarak tahrip etmiştir (Göyünç, 1985). Bugün ilçede Hitit ve Roma uygarlıklarına ait tarihi eserlerin hemen hiç olmamasında bu istilalar büyük rol oynamıştır.

Battalgazi, 659 yılında Habib bin Mesleme tarafından İslâm hâkimiyetine geçirilmişse de, bu hâkimiyet sürekli olmamış, yöredeki mücadele uzun süre devam etmiştir². Araplar Malatya'yı ele geçirdikten sonra, bölgenin en mamur beldesi haline getirmişler ve Harun Reşit zamanında (786-809) Avasım adıyla oluşturulan müstakil bölgenin merkezi yapmışlardır.

Malatya ve çevresinde Türk varlığının izlerini M.Ö. VII. yüzyıla kadar uzatmak mümkün ise de, yöredeki kesin Türk hâkimiyeti XI. yüzyılda sağlanmıştır. Selçukluların Anadolu'ya yönelmesi ile 1058 yılında Emir Dinar kumandasındaki üç bin kadar Türk akıncısının Anadolu'nun zengin ticaret şehirlerinden birisi olan Malatya'ya geldiği ve ganimetler elde ettiğini bilinmektedir. 1095'te Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan Malatya üzerine yürümüş, ancak I. Haçlı seferinin başlaması nedeniyle geri çekilmiştir. Malatya üzerinde Selçuklu-Danişmendli mücadelesi, 25 Ekim 1178'de II. Kılıçarslan'ın Malatya'yı kesin olarak alması ile sona ermiştir. Selçuklu döneminde Malatya en ihtişamlı dönemini yaşamış, zaman zaman şehzadelerden birinin idaresinde olmak üzere, pek çok kültürel yapıyla bezenmiştir. (Gögebakan, 2004: XI). Selçuklular zamanında Malatya Anadolu'da sanayi, ticaret ve tıpta önde gelen, aynı zamanda zengin şehirlerden biri olmuştur. Yine bu dönemde önemli imar faaliyetlerine sahne olmuştur. Hanlar, hamamlar, yollar, camiler, medreseler, şifahaneler ve imarethaneler gibi medeni bir şehir için gerekli tüm tesisler, günün şartlarına uygun olarak tamamlanmıştır. Nitekim bugün halen ibadet için kullanılan Ulu Cami, o dönemin kültürel mirası olarak günümüze kadar gelmiştir.

Malatya, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi öncesi Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. İlkçağdan Osmanlı dönemine gelinceye kadar önemli bir hudut şehri olmuş olan şehir, Osmanlı hâkimiyetine girişi ile bir iç bölge şehri halini almış, eski stratejik önemini kaybetmiş ve Osmanlı resmi kayıtlarına ilk olarak 1518 arazi ve nüfus tahririyle girmiştir. Bu sayımlar 1530 ve 1560 yılında tekrarlanmıştır. Bunlara göre şehirde 1530 yılında dört medrese, beş cami, 24 mescid, 17 zaviye, üç hamam, birer bimarhane (hastane), bezzazistan (kapalı çarşı) ve han bulunmaktadır. XVII. yüzyılın sonlarında Malatya'yı ziyaret eden Evliya Çelebi şehirden uzun uzun bahseder. Dört sur kapısının, 32 mahallesinin, şehir ve çevresinde 12 cami, 20 mescit, yedi hamam, 11 büyük konak, yedi kilise, her birinde 1000 kişinin yatabileceği tahmin olunan altı bekâr odası binasının bulunduğunu bildirir (Göyünç, 1985: 18,19; Gülsoy ve Taşdemir, 2007: XXXVI; Çelebi, 1999). Ancak daha sonraki yıllarda Battalgazi gittikçe önemini kaybetmeye başlamıştır. Nitekim İngiltere'nin Erzurum konsolosu James Brant 1835'te Doğu Karadeniz ve Anadolu'da yaptığı gezi

² Bizans-İslam mücadelesi sırasında ortaya çıkan Türk-İslam kahramanları arasında şüphesiz Seyyid Battal Gazi'nin ayrı bir önemi vardır (Gögebakan, 2004: XIV- XV). Seyyid Battal Gazi'nin Türk menkıbesinde Malatya'da doğduğu, Hz. Peygamber soyundan geldiği, Anadolu'da özellikle Malatya yöresinde Bizanslılara karşı savaştığı ifade edilmektedir. Bu niteliklerinden dolayı "destanın tamamıyla Türk destanı olduğu, kahramanının da Türk kahramanı olduğu" M. Fuat Köprülü tarafından belirtilmektedir. Battalgazi'nin 740 yılında bu günkü Afyonkarahisar yakınlarındaki bir muharebede öldüğü söylenir (Göyünç, 1985: 8).

esnasında Malatya'ya da uğradığını, şehir nüfusunun veba, kolera gibi hastalıklar ve aşiretlerin yağmaları sonucunda azaldığını söyler. Brant şehrin surlarının harap olduğunu, çoğu kısımlarının yıkıldığını, evlerin ve dükkânların basit kerpiç yapılar olduklarını, şehirde yazlık ve kışlık kısımların olduğunu, halkın yedi ayını Aspuzu'da, geriye kalanını da Battalgazi'de geçirdiğini, her ikisinde de 4000 civarında (3923) ailenin oturduğunu da belirtir (Göyünç, 1985: 19,20). Şehirdeki bu sosyal ve ekonomik gerilemenin yanında 1838'de Hafız Paşa'nın askeri karargahını Elazığ (Mezraa)'dan Malatya'ya taşıma kararını almasıyla, Malatya halkı yaz aylarında Aspuzu'daki yazlık evlerinde iken, ordu buraya gelmiş ve askerler evlere yerleştirilmiştir. Kış geldiğinde askerler evlerde oturmaya devam ettiğinden, Malatyalılar Aspuzu'daki evlerinde kalmak zorunda kalmışlardır. Ordunun buradan ayrılmasından sonra da halk bakımsız kalmış ve tahrip edilmiş durumdaki kışlık evlerine dönmeyip, Aspuzu'yu devamlı yerleşim yeri olarak kabul etmişlerdir (Arslan ve Hayli, 2007). Böylece Malatya şehri için önemli bir değişiklik olmuş, şehir mecburi bir yer değiştirme hadisesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Malatya şehir merkezi durumunda olan Battalgazi, XIX. yüzyılda Malatya şehrinin yer değiştirmesi olayı neticesinde hızla nüfus kaybetmiştir. Ancak, Cumhuriyet Dönemi içerisinde özellikle 1960'lı yıllardan itibaren dışarıdan aldığı göçlerin etkisi ile yeniden hızlı bir nüfus artışına sahne olmuştur. Bu hızlı nüfus artışının en önemli nedeni ise sahip olduğu yüksek tarım potansiyelidir. Battalgazi, ilçe olduğu 1987 yılından önce tarımsal üretimin ve tarımsal ürünlerin pazarlandığı ticari faaliyetlerin ağırlıkta olduğu bir yerleşim merkezi iken, günümüzde bu özelliğinin yanı sıra hizmet fonksiyonunun ön plana çıktığı ve şehrsel özellikleri giderek gelişmekte olan bir yerleşim merkezi görünümündedir.

İlçedeki ekonomik faaliyetlerin temelini bahçe ziraatı oluşturmaktadır. Besi hayvancılığının da geliştirilmeye çalışıldığı ilçede, ticaret ve sanayi faaliyetleri gelişme göstermesine karşılık, bu ihtiyaçların Malatya il merkezinde kolaylıkla karşılanabiliyor olması nedeni ile gelişim pek hızlı bir şekilde gerçekleşmemiştir.

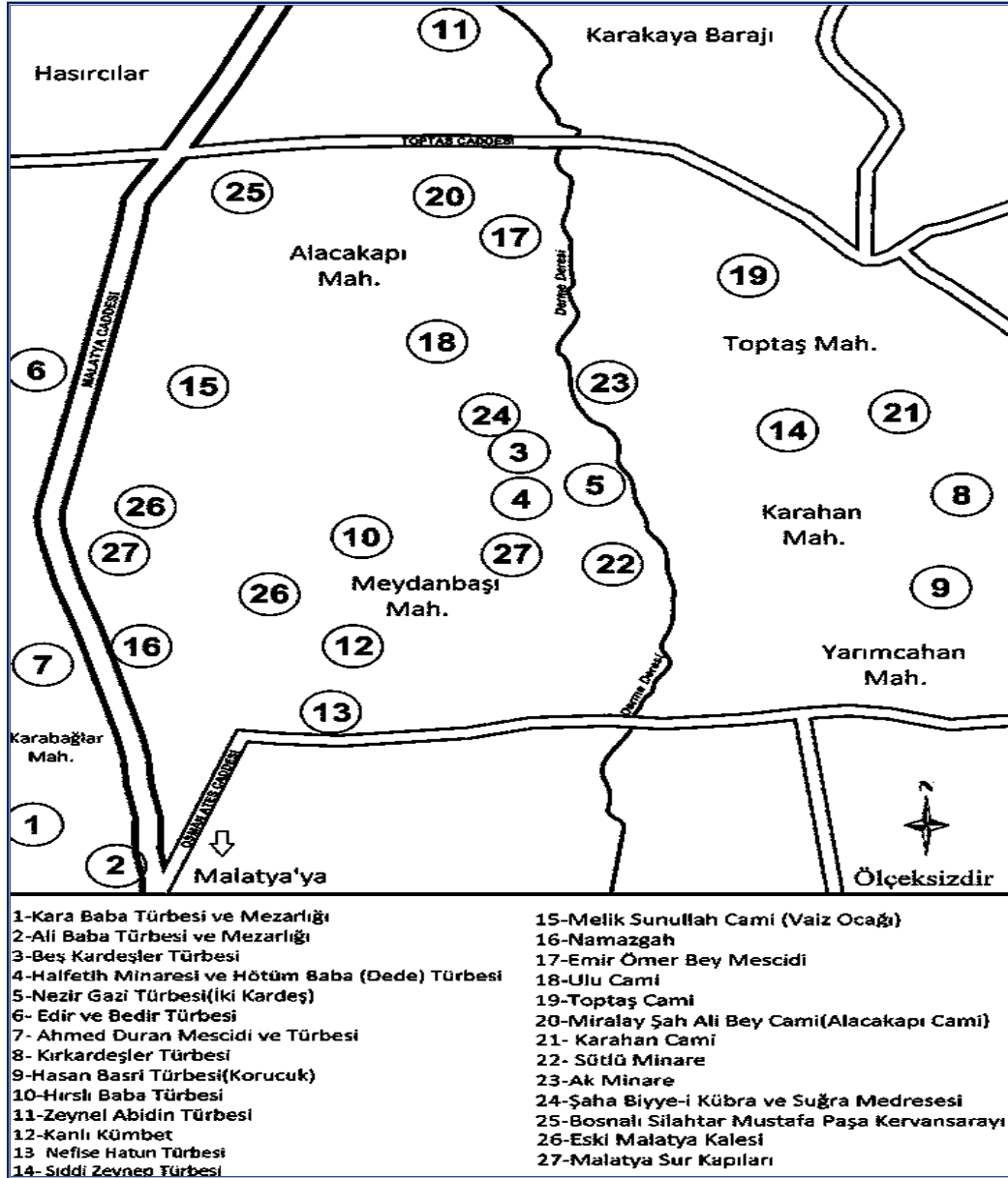
5. Battalgazi İlçesindeki İnanç Turizmi Kaynakları

İlçenin kültür peyzajı içinde hemen her köşede bir tarihi yapıt görmek mümkündür (Şekil 2). Bunların önde gelenleri; Eski Malatya kale surları, kale kapıları, han, medrese, kümbetler, türbeler, camiler, mescitler, namazgah, yatırlar, çeşmeler, hamamlar ve tarihi konutlardır. Ayrıca ilçede Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından 2004 yılında ilan edilen üç arkeolojik sit alanı (Ağlyazı Köyü-Galıpbaba Höyüğü, Alışar Köyü- Yarımtepe Höyüğü, Toygar Köyü-Cantepe Höyüğü) da bulunmaktadır. Yine ilçede Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanter Sistemi'ne kayıtlı dinsel ve kültürel özelliği bulunan sekiz tarihi yapıt (Karababa Mezarlığı, Karababa Türbesi, Tarihi Evler, Nafize Hatun Kümbeti, Şişman Han, Kırk Kardeşler Şehitliği, Emir Ömer Mecidi, Karahan Cami) yer almaktadır (www.kulturvarliklari.gov.tr, 2016).

5.1. Kara Baba Türbesi ve Mezarlığı

Malatya-Battalgazi karayolunun kenarında yer alan türbe, kendi adını taşıyan Kara Baba mezarlığı içinde yer almaktadır (Şekil 2). Türbenin yapı özelliği oldukça basit olup yığma taş şeklindedir. Kara Baba'nın asıl adının Şeyh Hasan olduğu bilinmekle beraber, Emeviler döneminde şehit düşen, âlim ve cesur bir komutana ait olduğu sanılmaktadır (www.battalgazi.bel.tr, 2016). 1530 yılındaki Osmanlı vakıf defterlerine kayıtlı olan 17 zaviyeden biridir (Gülsoy ve Taştemiş, 2007: XXXVII).

Literatür taramalarında türbenin içinde bulunan iki mezardan bahsedilmemektedir. Oysa türbenin içinde biri Kara Baba yazan, birinde de Hasan Baba olarak belirtilen iki mezar vardır. Diğer taraftan Kara Baba mezarlık sahasında başka bir türbe daha bulunmaktadır. Başka çalışmalarda rastlanmayan ve onarım çalışmalarının 2009 yılındaki etütte devam ettiği görülen türbede, Hayri Baba adında bir zatın yattığı türbenin içindeki tabeladan anlaşılmaktadır

Şekil 2. Battalgazi İlçesinin Tarihi ve İnanç Turizmi Potansiyeli

5.2. Ali Baba Türbesi ve Mezarlığı

Ali Baba Türbesi ve Mezarlığı, Kara Baba Türbesi'nin çaprazında, Malatya-Battalgazi karayolunun hemen kenarında yer alır (Şekil 2). Battalgazi ilçe girişini temsil eden yapay surların kenarındaki mezarlıkta, önceleri bakımsız iken son yıllarda gerek ağaçlandırmalar gerekse etrafının duvarlarla çevrilmesi ile nispeten bir iyileşme görülmektedir. Battalgazi'nin oğlu Ali Bin Gazi'nin olduğu rivayet edilen türbe, mezarlığın orta kesiminde bulunur (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Ali Baba Mezarlığı'nın orta kesiminde bulunan Alibaba Türbesi'nin dış ve iç mekânından görünüşü.

Halk arasında Ali Baba diye zikredilen zatın, şehit düştüğü yere gömüldüğüne inanılır. Ali Baba Türbesi'de Karababa Türbesi (Kara Zaviyesi) gibi 1530 yılındaki Osmanlı vakıf defterlerine kayıtlı bir diğer türbedir (Gülsoy ve Taştemir, 2007: XXXVII). Kara Baba türbesi ve mezarlığı gibi Ali Baba Türbesi ve mezarlığı da özellikle Cuma günleri halkın yoğun olarak ziyaret ettiği yerlerdendir.

5.3. Beş Kardeş Türbesi

İlçe merkezindeki Meydanbaşı mahallesinde Ulu Cami'nin hemen karşısında, Şahabiyye-i Kübra medresesi içerisinde yer alan Beş Kardeş Türbesi'nin (Şekil 2) bugün büyük bir bölümü yıkılmıştır. Oysa yaklaşık 30 yıl önce ziyaretin yan duvarları ve az da olsa mezar yerleri görülebiliyordu. Ne var ki, bakımsızlık ve define aramaları sonucunda önemli ölçüde tahribe uğramış ve çökmüştür. Bugün yatırlar üzeri taş yıkıntıları ile kaplı olduğundan mezar yerleri belirli değildir. Seyit Battalgazi'nin çocuklarının bu yerde yattığı söylentisi yaygındır. Ulu Cami'yi ziyarete gelenlerin hemen karşısına çıkan türbenin restorasyonu ile ilgili henüz bir çalışma başlatılmamıştır.

5.4. Halfetih Minaresi ve Hötüm Baba (Dede) Türbesi (Üç Kardeşler Türbesi)

Halfetih Minaresi (Şekil 2), Ulu Cami'nin yapım yılı ile aynı tarz özelliğindedir. Çevresinde bulunan bütün yapılar yıkılmıştır. Ulu Cami ve Şahabiye-i Kübra Medresesi ile bir bütünlük sağladığı tesbit edilen bu minarenin, geniş alana yayılan yapıların diğer ucu olarak, meydanbaşı sur kapısı girişi doğrultusunda yapıldığı belirlenmiştir (www.battalgazi.bel.tr, 2016). Minarenin büyüklüğü ve çevresindeki temel kalıntılarında, bu alandaki yapıların bir büyük medresenin devamı ve yapıların bir bölümü olduğu tahmin edilmektedir.

Halfetih minaresinin yanında bulunan Üç Kardeşler Türbesi, zeminin zamanla toprak dolgu ile çevrelenmiş olması sebebiyle yere gömülü durumdadır. İçerisinde yan yana üç adet mezar bulunmaktadır. Yöre halkı ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin uğrak yerlerinden biri olan söz konusu saha ziyaretinde ilgi çekici bir ibadet şekli vardır. Gelen ziyaretçiler kardeş sayısına göre mezarların (yatır) etrafını nefeslerini tutarak dönerler. Böylece felçli ve özürlü hastalara iyi geldiği gibi tutulan dileklerin de kabul görüleceğine inanılır. Özellikle yürüme yaşı geçtiği halde yürüyemeyen çocuklar yürümeleri için Üç Kardeş Türbesi'ne ziyarete getirilir. Ayrıca yürüme kabiliyetini yitirmiş hastalar da iyileşmek umuduyla buraya gelirler. Bu nedenle türbe yörede Hötüm Dede ismiyle tanınır. Bu türden ziyaretler iki ve beş kardeş türbelerinde de yapılmaktadır.

5.5. Nezir Gazi Türbesi (İki Kardeş)

Halfetih minaresi ve Üç Kardeşler Türbesi'nin hemen güneyinde yer alan türbenin (Şekil 2) yapısı sonradan restore edilmiştir. Yatırların kimliği hakkında çelişkili bilgiler bulunmaktadır. Türbenin yeri Çingene Hanı tabir edilen, ancak günümüzde temeli dahi sökülmiş sahanın yakınındadır. Rivayetlerden bazılarında bu türbelerin Battalgazi'nin şehit düşen iki askerine ait

olduğu söylenir. Bunlardan birinin Nezir Gazi olması nedeniyle iki kardeş türbesinin kapısına Nezir Gazi yazılmıştır.

5.6. Edir ile Bedir Türbesi

Kimler tarafından yapıldığı bilinmeyen Edir ile Bedir Türbesi'nin (Şekil 2) yapısı sonradan inşa edilmiştir. İçinde iki küçük mezar bulunan Edir ile Bedir Türbesini genellikle erkek çocuğu olmayan kadınlar, erkek çocuğunun olması için ziyaret etmektedir. Saha çalışmaları sırasında türbenin bakımı ve temizliğiyle gönüllü olarak mahalle halkının ilgilendikleri gözlenmiştir. Bu durum yöre insanının kültürüne sahip çıkmasının bir kanıtı olarak burada söylenebilir.

5.7. Ahmed Duran Mescid ve Türbesi

Battalgazi ile ilgili kitaplarda ismi geçen, filmlere konu olan, olayı anlatılan, önce Hristiyan iken sonradan Battalgazi'nin gücü ve bilgisi karşısında Müslümanlığı seçerek Battalgazi'nin en sadık arkadaşı olan, devrin Bizans yönetiminin üstün bir komutanı, Ahmed Duran'a ait mezarın içinde bulunduğu mescittir (Şekil 2). Namazgâhın batı kısmında, sur dışı alandadır. Tek kubbeli mescid iken, 1960 yıllarında tamir gördüğü esnada kubbesi yıkılarak düz dam haline getirilmiştir. Kitabesinde (Hicri 1208 – Miladi 1794) hayrat sahibinin ismi; Diyarbakır valisi ve Maden-i Humayun Emiri Yusuf Ziya Paşanın oğlu Muhammed Sabit Bek olarak geçmektedir (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr, 2016). Türbenin içindeki mezarın büyüklüğü dikkat çekicidir (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Ahmed Duran Mescidi (Solda) ve Türbesi

5.8. Kırk Kardeşler Şehitliği

Bu şehitliğin (Şekil 2), Battalgazi döneminde bu bölgede yapılan bir savaşta şehit düşen Battalgazi'nin kırk yakın arkadaşının mezarlığı olduğuna inanılır. Mezar taşları karışmış, birçoğu tahrip edilmiş, sağlam kalanlardan bir kısmı ise Malatya müzesine götürülmüştür. Maalesef şehitliğin çevresindeki taş duvar dışında hiçbir düzenleme yapılmamıştır.

Şehitlikteki mezarlara bazı dileklerin kabulü için küçük taşların yapıştırılması ilgi çekici batıl inançlardan biridir. Şayet mezara yapıştırılan taşlar tutarsa dileklerin kabul olduğuna inanılır. Nitekim Kırk Kardeş Şehitliği sahasında gelen ziyaretçilerin dilek tutmakta kullandıkları birçok taş ve bez görülmektedir. Sözlü efsane nedeniyle çocuğu olmayan kadınların dileğinin kabul edileceğine de inanılır. Ayrıca buraya bu amaçla dikilen bir de dilek taşı vardır. Bu dilek taşına küçük taşlar temas ettirilir. Bu küçük taşlar yapışırsa tutulan dileğin yerine geleceğine inanılır. Yine benzer şekilde mezarlar arasında nefessiz üç tur koşabilen kişinin dileği kabul görür inancı da yaygındır (www.battalgazi.bel.tr, 2016).

5.9. Hasan Basri Türbesi (Korucuk)

M. S 7. yy'da Basra'dan geldiği, Malatya çevresinde yaşadığı rivayet olunan Hasan Basri'nin ermiş bir kişi olduğuna inanılır. "Bu türbeye Korucuk denmesinin nedeni ise Karakaya Barajı

rezervuar sahasında kalan Korucuk Köyü'nden nakledilerek getirilmiş olmasındandır. 1986 yılında, Karahan Mahallesinde, Kırk Kardeşler Mezarlığı yanına (Kırklar Tepesi) türbe yaptırılarak konulmuştur” (www.battalgazi.bel.tr, 2016), (Fotoğraf 3). “Bu türbeye ait çeşitli efsaneler ve söylemler vardır. Söylemin bir tanesi Hasan Basri hazretlerinin yıllar önce, bu günkü taşınmasını kastederek; *Su ile geldim, su ile gideceğim* sözleri oldukça dikkat çekicidir (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr, 2016). Hasan Basri Türbesi (Şekil 2) bugün peyzaj düzenlemesi nispeten düzenli bir yeşil saha içinde bulunmaktadır.

Fotoğraf 3. Hasan-ı Basri Türbesi ve yemek pişirme ocakları

Özellikle Malatya şehrinden ve diğer ilçelerden gelen ziyaretçilerle yoğunluğu yaz aylarında artmaktadır. Ayrıca ulaşım kolaylığı nedeniyle bütün yıl ziyaret edilmektedir. Gelen ziyaretçiler burada adaklarını keserek, büyük kazanlarda pişirir, tanıdık tanımadık herkese ikram ederler. Söz konusu alanda bu hizmetlerin sağlıklı ve rahat sunulması için gerekli olan ocak ve kapalı mekânlar da bulunmaktadır.

5.10. Hırslı Baba Türbesi

Meydanbaşı Mahallesi'nde, Gazi İlköğretim Okulu bahçesinde yer alan Türbe (Şekil 2) hakkında herhangi bir bilgi veya kayıt bulunmamaktadır. Bugün türbe yerinde sadece bir mezar vardır. Halk inanışlarında, asabi ve huysuz çocukların götürüldüğü ziyaret olarak bilinmektedir. “Çocuğun ayağı bir iple ziyarette bulunan yere bağlanıp uzaklaşılır. Şayet çocuk o ipi kendi gücüyle koparırsa sinirinin yatışacağına inanılır” (www.battalgazi.bel.tr, 2016).

5.11. Zeynel Abidin Türbesi

Türbenin (Şekil 2) Hz. Hüseyin'in oğlu Zeynel Abidin hazretlerine ait olduğu söylenmektedir. Babası İmam Hüseyin'den imamet kutsal emanetlerini Kerbela'dan teslim aldığı rivayet edilir. Türbe yeni yapıdır, kitabesi yoktur (www.battalgazi.bel.tr, 2016). İmam köyü sınırlarında, Karakaya Baraj Gölü'nün kıyısına yakın bir kesimdedir. Özellikle yaz aylarında başta Malatya şehrinden olmak üzere, yakın il ve ilçelerden çok sayıda vatandaş gelmektedir. Türbe sahasında gelen ziyaretçilerin ihtiyacını karşılayacak üzere park, çeşme, mesire yeri, yemek pişirme ocakları, kongre ve toplantı salonu ve cem evi gibi hizmet alanları bulunmaktadır (Fotoğraf 4). Türbe ziyareti esnasında, çıkanların türbeye arkasını dönmemesi, türbe yanına bırakılan tuzun ağza alınması, su içilmesi ve türbenin öpülmesi başlıca ziyaret âdetlerindedir.

Fotoğraf 4. Zeynel Abidin Türbesi ve Cem Evi

5.12. Kanlı Kümbet

Anıt mezar olarak yapılmış bu yapının, mezar olması gereken kısmı günümüzde boş haldedir. “Meydanbaşı camisinin güneyinde yer almaktadır (Şekil 2). Dört ayak köşe duvarların, tuğla revakla birbirine bağlantılı, kare planlı yapılmış ve yine üzerine Selçuklu mimarisi tarzında kubbe ile örtülmüştür. Kitabesi mevcut değildir. Yapılış tarzıyla; Selçuklu mimarisi bir eser olduğu tahmin edilmektedir. Kümbette kullanılan *kanlı* kelimesi ise, yapılış gayesinden farklı olarak Osmanlı döneminde suçluları idam etmekte kullanılan bir yer olmasındandır” (www.battalgazi.bel.tr, 2016).

5.13. Nefise Hatun Kümbeti

Kanlı kümbet’in hemen yakınında, aynı yol güzergâhında bulunmaktadır (Şekil 2). “Yapı şekli kanlı kümbet şeklinde ise de, yapı malzemesi değişiktir”. “Kubbe kısmı pandantifli, türbenin diğer kısımlarında düzgün kesme taş kullanılmıştır. Türbe’de; Emir Sührap Bey kızı Hacı Nefise Hatun’un yatırı vardır. Peygamber sülalesinden olduğu rivayet edilmektedir” (www.battalgazi.bel.tr, 2016). Yapım yılı bilinmemekle beraber, surların aynı malzemesi ile yapılmış olmasından hareketle Osmanlı’nın ilk zamanlarında, surların onarıldığı yıllarda bu mescidin de yapıldığı söylenebilir.

5.14. Sıddı Zeyneb Kümbeti

Karahan Mahallesi’nde, Karahan Camisi’nin karşısında, tamamen kesme taştan, sekizgen köşeli, kubbesi bu sekizgeni tamamlar yapıda sivri bir piramit şeklinde yapılmıştır. Kapısı batı yönündedir. Kitabesi yoktur. Kayseri’de yapı özelliği aynı olan bir benzeri Hicri 580 (Miladi 1184) yılına tarihlenmektedir. Selçuklu döneminde yapıldığı tahmin edilir. Battalgazi’nin Annesi ile eşinin isminin Zeynep olması sebebiyle, bu mezarın hangisine ait olduğu konusunda çelişki vardır (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr, 2016). İç mekân duvarlarında gelen ziyaretçilerin yazdığı birçok yazı bulunmaktadır. Bu yazılardan anlaşıldığı kadarıyla, genç nesle hitap etmekte, genellikle âşıkların birbirine yazdıkları aşk-hasret ve birbirlerine kavuşma duygularını ifade etmektedir. Yine çeşitli hastalıklara iyi geleceği, çare olacağı ümidiyle ziyaret edilir. Halk arasındaki

inanişaya göre bu yatıra sevenlerin kavuşması, küskünlerin barışması amacıyla yoğun bir ziyaretçi akını vardır (www.battalgazi.bel.tr, 2016).

5.15. Melik Sunullah Camii (Vaiz Ocağı)

Halk arasında; Vaiz Baba, Adile cami olarak da bilinen bu eser (Fotoğraf 5) 1301-1380 yılları arasında burada yaşamış olan Melik Sunullah ailesinin adıyla anılmaktadır. Üç kitabesinden biri olan minare kitabesinde; 1394 yılında Memluklu Sultanı Melikü'z Zahir Berkuk zamanında, Aleaddin Hüsnü oğlu Çerkez tarafından yaptırıldığı belirtilmiştir. Sur içinde, Ulu Cami ile Sıptırz sur kapı arasında bir sahada bulunmaktadır (Şekil 2). Minare ayrı, bina ayrı tarzda inşa edilmiştir. Dolayısıyla binanın sonradan tamir edilerek minareye ilave edildiğini anlatmaktadır (www.battalgazi.bel.tr, 2016). Türbe girişinde bulunan kitabe; Miladi 1373 yılında Hüseyin B. Abdullah adına konmuş bir vakıfeyi anlatmaktadır.

Fotoğraf 5. Vaiz Ocağı'nın dışardan ve iç mekândan görünümü.

Mescit içerisinde üç yatır bulunmaktadır (Fotoğraf 5). Tevabil Gazi, Koca Vaiz Baba ve Battal Gazi'nin yakınlarından birinin (kızı veya hanımı) mezarlarıdır. Günümüzde bu cami, ziyaretgâh olarak hastalıklara şifa arayanların uğrak yeridir (www.battalgazi.bel.tr, 2016). Uykuda korkan, korkulu rüyalar gören, albastı kişiler korkularını gidermek için bu türbeye gelirler. Ayrıca uyumakta zorluk çekenler, buradaki suyu özel tas ile içerlerse uyuma zorluğu kalkar inancındadırlar. Türbeye giriş yandaki bir evin kapısından geçmektedir. Ayrıca türbe kenarında bir çeşme de bulunmaktadır.

5.16. Namazgâh

“Türk İslam tarihinde bu tür yapılara çok sık rastlanmaktadır. Kalabalık yol güzergâhlarında, kervan ve konukların ya da kalabalık halk cemaatinin birlikte ibadet edebileceği böyle yerlere ihtiyaç duyularak yapılmıştır” (www.battalgazi.bel.tr, 2016). Kible yönüne konulan, üzerinde kibleyi işaret eden bir duvar minberi bulunan, camilerin sadece kibledeki duvar kesitlerini şekil olarak alan ve diğer kısımları açık bir yerdir. Bölgede; açık sahada namaz kılınabilmek için yapılan tek eserdir (Şekil 2). Kesme taş ile yapılmıştır. Üzerinde Selçuklu tarzında bir mihrap ile taş basamaklı minber bulunmaktadır. Mihrabın üst köşelerine yakın iki yanında birer mühür görülmektedir. Bu mühürler; Memluk Sultanı, Sultan Melikul Eşref Ebu'l Nasır Kayıdbay lakaplarını ihtiva etmektedir. Namazgâhın yapılış ve onarım tarihlerini belirten kitabeler vardır. Birinde II. Keyhüsrev zamanında; Saceddin İshak oğlu, Selçuklu komutanı Kemaleddin Kamyar adına h.640-miladi:1242 yıllarında yaptırıldığı, diğerinde ise Mısır Memluklularından Seyfeddin Kayıdbay tarafından Hicri 878 (Miladi 1473) yılında onarım gördüğü yazılıdır. Namaz alanının üç tarafı taş duvarla çevrilidir. Kible duvarı ortasında yer alan kitabeli mihrabı Selçuklu motifleriyle bezelidir ve renkli taş kullanılmıştır. Güney cephesinde duvarına bitişik olarak tadilat görmüş bir çeşme bulunmaktadır. Bugün artık vakit namazlarında kullanılmayan Namazgâh'ın geçmişte yoldan geçenlerin veya tarlada çalışanların vakit namazlarını kıdıkları yer olduğu bilinmektedir (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr, 2016).

5.17. Emir Ömer Bey Mescidi

“Eski Malatya kalesinin kuzey cephesinde, çatlak olarak bilinen (Eski bir mesire alanı) mevkide, sur kapısı girişinde, içerisinde Emir Ömer bey yatırını olan küçük bir mescittir (Şekil 2). Kesme taş ile yapılan bu mescit, giriş kapısı işlemeciliği ile Osmanlı mimarisinin tipik bir örneğidir” (www.battalgazi.bel.tr, 2016), (Fotoğraf 6). İçerisinde bulunan yatırın, Battalgazi dönemindeki Emir Ömer Bey olması ihtimali zayıftır. Melik Sunullah ailesinden bir mensup olarak gösterilmektedir (www.battalgazi.gov.tr, 2016).

Fotoğraf 6. İlçe merkezinin hemen bir km kadar güneyinde Çatlak denilen mevkiide yer alan Emir Ömer Mescidi ve Türbesi.

5.18. Ulu Camii

Söz konusu eser (Şekil 2) Selçuklu Devleti döneminde, I. Aleaddin Keykubat tarafından 1224 yılında yaptırılmıştır. Tuğladan yapılmış olan kısımlar ilk cami şeklinden kalmıştır. Taş olan kısımlar ise daha sonra yapılan değişiklikleri ve ilaveleri göstermektedir. Tuğla yapı kısımları Aleaddin Keykubat'ın ilk eserinin şeklini tespit eden, değerini gösteren en önemli ve zengin kısımdır. Gerek orijinal planı, gerek tuğla malzemesi bakımından bu yapı doğrudan doğruya Büyük Selçukluların İran'daki camilerine dayanmaktadır. İki kitabesi olan caminin özelliği, Türklerin İslam aleminde bilhassa İran'da hakimiyet kurmalarına paralel olarak, bir orta avlunun etrafında birer eyvan ile karakterize olan dört eyvanlı plan tipinin görüldüğü ilk cami olmasıdır. Ayrıca Ulu Cami İran'daki Selçuklu Devleti cami geleneğini Anadolu'da temsil eden tek örnek olarak değer kazanmakta ve 13. yüzyılda Malatya şehrinin önemine de işaret etmektedir (www.battalgazi.bel.tr, 2016).

İlk yapımında minaresi bulunmayan camiye minare daha sonra eklenmiştir, minarenin içinde bulunduğu Kaysariya bölümü 14. Yüzyılda yapının batı kısmına ilave edilmiştir. 13 ve 14. yüzyıllarda başlayan tamir ve ilaveler, Memlûklü, Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Günümüzde yapı dikdörtgen planlı, tek eyvanlı, mihrap önü kubbeli ve iç avlulu bir görünüm arz etmektedir. Camii'nin orijinal ahşap minberinin üzerinde 21 kitabe yer almakta ve bu minber Ankara Etnografya Müzesi'nde sergilenmektedir. Ulu Cami 1962'den günümüze kadar Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından birkaç defa onarım geçirmiştir (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7. Ulu Cami'nin cepheden ve perspektiften görünümü.

Ulu Cami'ye Cuma ve bayram namazlarında başta Battalgazi kasabası ve Malatya şehrinden olmak üzere kalabalık bir cemaat gelir. Bunun dışında yaz aylarında vakit namazları için de ilçe dışından ziyaretçiler gelmektedir.

5.19. Toptaş Camii

Şehir surlarının dışında, Toptaş denilen meydanın kenarında bulunmaktadır (Şekil 2). Hicri 996 (Miladi 1588) yılında, Miralay Hüsrev Bey tarafından tamir ettirildiğini bildiren bir kitabesi vardır. Cami bu tarihte tamir ettirildiğine göre, inşaat tarihinin daha eski olduğu kesindir. Hicri 1242 (Miladi 1827) yılına ait kitabesinde ise, Musullu İsmail Efendi ile Hacı Mustafa isimli kişilerin adı geçmektedir. Bu caminin yapıldığı yerin meydanında, eskiden beri gelen bir gelenekle, mahalle sakinlerinin birlikte sohbet ettiği bir mekan olma özelliğiyle, duvar kenarlarına aralıklarla dizili, yuvarlatılmış büyük taşların oturma yerleri olarak yapılmış olması, bu özelliğinin de bulunduğu mahalleye ve camiye ismini vermeye vesile olmuştur (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr, 2016).

5.20. Miralay Şah Ali Bey Camii (Alacakapı Camii)

Şehrin sur kapısı; Alacakapı girişinde bulunan cami (Şekil 2) bu sebeple bu isimle anılmakla beraber, caminin, Seyit Ömer ve Şah Ali Bey isimindeki şahıslar tarafından yaptırıldığı kitabesinde yazılıdır. Sonradan ilave edilen minarede bulunan kitabede 1592 yılında Seyyid Ömer, Şah Ali ve Seyyid Nebi Ahmed isimleri geçmektedir. Bunun bir tamir kitabesi olduğu ve bu eserin Osmanlı devri öncesinden var olduğu tahmin edilmektedir. Günümüzdeki haliyle tarihi özelliğini yitirmiş olan bu cami, dernek tarafından, 1998 yıllarında betonarme ilaveler yapılarak günümüz yapı özelliği konumuna getirilmiştir (www.battalgazi.bel.tr, 2016).

5.21. Karahan Camii

Cami, şehir surlarının dışında, Kırkkardeşler yolu güzergahında yer almaktadır. Hicri 990 (Miladi 1582) yılında Malatya Miralay Hüsrev Bey tarafından yaptırılmıştır. Minare kaidesinde bulunan kitabede, caminin 1587 yılında imar edildiği yazılıdır. Karahan camide, bir adet Hicri 1329 yılına tarihlenen sancak bulunmaktadır (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr, 2016).

5.22. Sütlü Minare

Şehir surlarının dışında, güney cephesine bitişik, Meydanbaşı caddesi yol kenarında (Şekil 2), tek kubbeli, minareli küçük bir Osmanlı eseridir. Cami hakkında Evliya Çelebi de bilgi vermektedir. Kullanılan malzeme bakımından, beyazlığını koruyan temiz görünümlü taşlarla inşa edilmiş olması sebebiyle beyazlık özelliği tanımına etki eden; sütlü ismiyle anılmaktadır (Fotoğraf 8). Minarenin bir diğer özelliği, uzun yıllar dış etkenlere karşı dayanabilmesi için, mafsal tekniği uygulanarak, taş

birleşim noktalarına kurşun dökülerek, değişik bir stil meydana getirilmiştir (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr, 2016).

Fotoğraf 8. Sütlü Minare'den bir görünüş.

“Osmanlı döneminde yapılmış tek kubbeli cami, 17. yüzyıla tarihlenmektedir. Güneydoğu surlarının hemen dışında Meydanbaşı Mahallesi'nde yer alan camiden günümüze minaresi ile harim duvarının bir bölümü kalmıştır. Duvarlarda ve minarede kaplama olarak düzgün kesme taş kullanılmıştır. Silindirik gövdeli minaresi kare planlı bir kaide üzerinde yükselmektedir, mukarnash şerefeden sonra petek bölümlü taş bir külahla son bulmaktadır. Minaresinde 1808 yılına ait bir onarım kitabesi bulunmaktadır. Minare kitabesine göre; İbrahim adında bir usta tarafından yapılan cami, tek kubbeli, küçük yapı özelliğiyle değişik konumlu bir yapı olmakla beraber, günümüzün beton yapılara nazaran estetiği güzel, korunması gerekli tarihi eser olma niteliğindedir” (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr).

5.23. Ak Minare

Eski Malatya Kalesinin doğu cephesinde, surlarla arasında geçen Derme deresi kenarında (Şekil 2), hicri 980 (miladi 1572) yılında Zaim Yusuf oğlu Himmet Bey tarafından yaptırılmıştır. Cami kare kesitli, tek kubbeli, kubbe kısmı sekizgen kasnak üzerinde oturtulmuştur. Tipik bir Osmanlı yapısı olan bu caminin, diğer tarihi eserlerdeki gibi, taş oyma sanatı olan mihrabı ve bazı kısımları tahrip edilmiş, sıvanmış, yok edilmiştir. Mevcut olan minare, yeni baştan sökülerek yapılmış, onarım görmüştür. Camiye ait kuzey yönünde ek bina yıkılmıştır (www.battalgazi.bel.tr, 2016). Düzgün kesme taştan yapı bu cami ve minaresi 1974 yılında restore edilmiştir.

5.24. Şahabiyye-i Kübra ve Suğra Medresesi

İlçede Osmanlı döneminden önce yapılmış olup, çoğunluğu Selçuklu eserlerinin teşkil ettiği yapılardan birisi de Şahabiyye-i Kübra ve Suğra Medresesi'dir (Şekil 2). Büyük Şahabiyye-i Kübra Medresesi Ulucami'nin güneyinde, Küçük Şahabiyye-i Suğra ise batı yönünde idi. Bu gün ayakta olan sadece Kübra Medresesi'nin kalıntılarıdır (www.battalgazi.bel.tr, 2016), (Şekil 2). Şahabiyye-i Kübra Medresesi'ni yaptıran kişinin Şahabettin Hızır olduğu sanılmaktadır. Ulucami'nin güneyinde, külliye içinde yer alan bu medreseden günümüze yalnızca taçkapının doğu kanadı, bitişiğindeki türbe ve ana eyvan kısmı ulaşmıştır.

Memluklu döneminde Sultan El-Melikül' Eşref Şaban devrinde (1363-1376) Memlukluların Malatya Emiri Şahabeddin Hızır tarafından Şemseddin Muhammed b. Osman ve Tekvor b. Stefan adlı mimarlara yaptırılmıştır (www.battalgazi.bel.tr, 2016). Ulucami'nin batı tarafında günümüzde izi kalmamış olan aynı kişinin yaptırmış olduğu Şahabiyye-i Suğra adında bir medrese daha yer almaktaydı. Kaynaklarda adı geçen Hangah-ı Nuriye medresesi, önceleri hangah iken daha sonra

medreseye dönüşmüş olmasından dolayı bu adı almıştır ve Şahabiyye-i Kübra medresesi ile ortak vakfiyeye sahiptir.

18.yüzyıla kadar bu medreseler eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür. Malatya ve civarını gezmiş olan F.Grenard ve ondan nakleden Gabriel, medresenin Malik Eşref zamanında Şemseddin Muhammed b. Osman adlı mimar tarafından tamir edildiğini yazmaktadırlar. Bu medreselerin 1913 yıllarına kadar faal olduğu çeşitli vakıf gelir tutanaklarından da anlaşılmaktadır. Ulucamiin yakınında bulunan Şahabiyye-i Suğra Medresesi'nin de, Kübra Medresesi'ni yapan mimar tarafından inşa edildiği tahmin edilmektedir. Eskiden beri vakfına değirmen ve bahçe gelirinin bağlanmış olduğuna dair Sultan Selim han tarafından mukarrer name verilmiştir (Gülsoy ve Taştemir, 2007).

5.25. Bosnalı Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı

İlçenin Alacakapı mahallesinde, Belediye binası karşısında, Eski Malatya kalesinin Alaca kapı yönüne bakan kısımdadır (Şekil 2). Kervansaray 68 x 76 metre boyutundaki bir alan üzerine kuruludur. İstanbul'dan doğuya giden yollar üzerinde önemli bir menzil olan (Eski) Malatya'da 1637 yılında (Hicri 1047) IV. Murat'ın silahtarı, Bosnalı Mustafa Paşa tarafından mimar Mehmet oğlu Ebubekir'e yaptırılmış ve padişaha hediye edilmiş kervansaraydır (www.battalgazi.bel.tr, 2016).

Giriş kapısı doğuya bakmakta ve yazlık-kışlık olarak iki kısımdan meydana gelmektedir. Avlu, batısındaki kapalı kışlık bölümün hemen hemen iki katı büyüklüğündedir. Şeyhülislam Yahya Efendi tarafından yazılan kapalı kısmın kapı kitabesi yerinde durmaktadır. Cevri mahlaslı şair ve hattat İbrahim Çelebi tarafından yazılan ana giriş kapı kitabesi ise düşmüş olup halen Malatya Müzesi'nde muhafaza edilmektedir. Silahtar Mustafa Paşa'nın Eski Malatya'da bu handan başka bir hamam ve sebilinin olduğunu Evliya Çelebi yazmaktadır (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr, 2016).

Revaklı bir avlu ile bu avlunun batı kanadına bitişik kapalı kısımdan oluşan dikdörtgen planlı bir yapıdır. Temelinde cidar ve uç sürtünmeli kazık sistemi kullanılmış olması önemlidir ve keşif suretinde 200.000 kazık çakıldığı yazılıdır. Bir çizgi üzerinde sıralanmış dükkanların külliye halinde yer aldığı Silahtar Hanı'nın, 1637 ve 1638 tarihli iki kitabesi mevcuttur. Birisi kapalı mekana girişte taç kapı üzerinde, diğeri Alacakapı Mescidi avlusunda tespit edildikten sonra Malatya Müzesi'ne götürülmüş olan kitabedir. Çeşitli dükkanların, yolcuların kalabileceği odaların, yük hayvanlarının barınaklarının mevcut olduğu hanın yapımı için 3,5 milyon kuruş harcandığı hesaplanmıştır. Kitabe üzerinde rakamla yazılı bir tarih yoktur. Son mısranın ebced değere 1047 hcri yılını vermektedir. Bu tarih miladi 1637 senesine tekabül etmektedir. 1960 yıllarında yapılan restorasyon yarım bırakılmıştır (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr, 2016).

5.26. Eski Malatya Kalesi

Malatya surları (Şekil 2), şehrin ilk kuruluş yeri olan Aslantepe dolaylarından bu günkü yerinde ilk defa meydana getirilen yapıların başında yer alır. Roma imparatoru Trajanus (M.S.98-117) Malatya'nın ilk surlarını yaptırmıştır. Trajanus'un yaptırdığı surların önemi, şehrin gelişmesiyle birlikte Diocletianus (M.S.284-305) zamanında daha da artmıştır. Buna paralel olarak Costance'nin yaptırdığı surların önemi bilhassa Sasani-Bizans mücadelelerinde Malatya'nın önemli bir hudut şehri hüviyetini kazanmasıyla beraber daha da artmıştır. 532 yılında İmparator Jüstinianus (527-565) bu surları tamamlamıştır. Surlar gerek Roma-Bizans-Sasani, gerekse Bizans-Arap mücadelelerinde önemli tahribatlara maruz kalmış, her defasında aslına uygun tarzda onarılarak Osmanlı dönemine kadar intikal etmiştir. 20 metre yüksekliğindeki iç surları 15 metre aralıkla inşa edilmiş ikinci bir sur kuşatmakta, bu dış sur içi su dolu hendeklerle çevrilmekteydi.

Roma-Bizans-Sasani-Arap mücadelelerinde önemli tahribatlara maruz kalan surlar, çeşitli defalar onarılmış, Osmanlı devrinden itibaren savunma özelliğini kaybetmiş ve özellikle 19.yüzyılda büyük ölçüde yıkılmış, çevresindeki hendekler doldurularak bahçeye dönüşmüştür (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr, 2016). Günümüze kadar yer yer temel

seviyesine inmiş olan Roma-Bizans devri surları, şehrin bütününde izlenebilmektedir. Sur ve burç kalıntıları batıda, kısmen doğuda ve güneybatıda daha görünür durumdadır.

Kale, dikdörtgene yakın yamuk bir şekli muhafaza etmektedir. Bu yapının doğu cephesinin 850 m. kuzey cephesinin 500 m, batı cephesinin 800 m ve güney cephesinin 750 m olduğu, üzerinde 71 adet burç bulunduğu tespit edilmiştir. Çevresindeki 30-40 m genişliğinde su hendeklerinden geçişin hareketli köprülerle sağlandığı tahmin edilmektedir. Malatya kale surlarının tipik yapısı özelliğiyle, bölgede bir benzeri bulunmamaktadır (www.battalgazi.gov.tr, 2016).

Evlıya Çelebi kale hakkında genel bilgi vermektedir. Bu seyyahın beş köşeli düzgün taş ile yapılmış Malatya kalesinden “Rakabe Kalesi” diyerek bahsetmeksi, devamında Hz.Yunus Aleyhüsselamın Musul şehrinde iken imana getirdiği Rakabe isimindeki Kayser’in Malatya’nın suyunu ve havasını çok beğendiğinden burada kale yaptırdığını söylemesi dikkat çekicidir. Bölgenin Türk hakimiyetine geçtiği sırada Malatya surlarının çok zayıf bir halde olduğu ve şehrin adeta sursuz bir vaziyette bulunduğu, Büyük Selçuklu sultanı Tuğrul Beyin Türkmenleri Anadolu’ya sevki esnasında 1057 yılında Kemah, Arapkir üzerinden Malatya’ya ulaşan Türklerin şehri kolaylıkla ele geçirdiği de kaynaklarda anlatılmıştır. Ancak daha sonra Constantin X. Dukas tarafından sur hendeginin daha da genişletilerek 1060’da yeniden yapıldığı görülür. O sebeple şehir zaman zaman vuku bulan Türk taarruzlarına karşı direnmiş, 18 Eylül 1102’de Danişmendli Gümüştekin Ahmed Gazi’nin eline geçen surlar yeniden onarılmıştır. XVII. Yüzyıla kadar önemini koruyan surlar, bu yüzyıldan sonra büyük ölçüde yıkılarak harabe haline gelmiştir (www.battalgazi.bel.tr, 2016; www.battalgazi.gov.tr, 2016).

5.27. Malatya Sur Kapıları

Malatya surlarının beşi doğusunda, biri kuzeyinde, biri batısında, dördü güneyinde olmak üzere 11 sur kapısı bulunmaktadır (Şekil 2), (Fotoğraf 9). İçlerinde isimleri tespit edilenler Alacakapı, Meşakkapı, Pazarkapısı, Süsürkemkapı, Sepidros, Börüdiyye, Yediboy (Sepidro) Kapısı, Bağdat Kapısı, Gizli Kapıdır. Ana giriş kapıları dışında, diğer kapılar dar girişli, burçlar üçgen yapıda, diğer surlardan biraz daha iri olarak yapılmış, ana giriş kapıları ise sekizgen bir geometridedir. (www.battalgazi.gov.tr, 2016).

Fotoğraf 9. Şehrin giriş kapılarından biri olan Sepidros kapısından bir görünüş.

Yukarıda da belirtildiği gibi Romalıların Anadolu’ya gelmelerinden (M.Ö. 64) yüz sene kadar sonra, bugünkü Battalgazi (Eski Malatya) denilen yerde bir ordugâh kurdukları, bunun zamanla etraftan gelenlerin yerleşmeleri ile bir şehir halini aldığı tahmin edilmektedir. Böylece Malatya Şehri’nin ikinci kuruluş sahası olan bugünkü Battalgazi ilçesinde yerleşmeler kurulmaya başlamış olmalıdır. Roma İmparatorluğu Trajanus (MS 98-17) döneminde yapımına başlanan şehri koruyucu surlar, Justinianus devrinde de devam etmiş ve 532’de tamamlanmıştır. Böylece yerleşim alanını çepeçevre kuşatan surlar örülmüştür (Göyünc,1985,5-6). Saldırıya açık kurulan bu yerleşme

için surların yapılması gerçekten de bir zorunluluktur. Çünkü düz bir alanda kurulan yerleşmelerin etrafında nispi yükseltisi fazla olmayan sırt görünümlü tepeler ve münferit birkaç alçak tepe dışında koruyucu doğal bir engel bulunmamaktadır. Bu yüzden yerleşme sahası her yönden saldırıya açıktır.

Şehrin önemi Osmanlılar döneminde de devam etmiş ve şehir nüfusu artmıştır. Bunun yanında hemen her taraftan saldırılara açık yerleşim sahasını eşkıya ve düşmanlardan koruma adına surlar güçlendirilmiş olmalıdır. Bugün halen ilçe merkezinin çevresinde yıkık sur kalıntıları varlığını korumaktadır. Sur içinde bugün Alacakapı, Karahan ve Meydanbaşı mahallelerinin bir kısmı yer almaktaydı. İlçenin özellikle batı ve güneyindeki sur kalıntıları 30-40 yıl öncesine kadar daha az yıpranmıştı. Ne var ki bazen çocukların ve gençlerin eğlence yerleri olarak kullanılan surlar, bazen bahçe duvarı ve eklenti duvarı, kimi zaman da yapılacak mesken veya eklentilerin temellinde kullanılacak taşların kaynak sahası olarak kullanıldığından önemli ölçüde tahrip görmüştür.

Daha sonraki yıllarda hızla göç alan Battalgazi ilçe merkezinin yerleşim alanı yatay yönde gelişmesini sürdürmüş ve bahsedilen üç mahallenin sınırları genişlemiştir. Bugün yerleşmedeki tarihi kalıntıların ve kültürel varlıkların hemen hepsi bahsedilen mahalle sınırlarında kalması bu tarihi gelişimi doğrulamaktadır.

6. Battalgazi İlçesi'nde Konaklama ve Ulaşım

Battalgazi ilçesinin turizm yönünden herhangi bir ulaşım sorunu bulunmamaktadır. Turizm ulaştırması için havayolu, karayolu ve demiryolu ulaştırmasından yararlanılabilmektedir. Hatta Elazığ'dan gelen ziyaretçilerin Karakaya Baraj Gölü'nde çalışan feribotlardan da ulaşım aracı olarak yararlanmaları mümkündür. Özellikle başka illerden ve ülkelerden gelen ziyaretçilerin ulaşımı yönünden önemli olan havayolu ulaşımı Malatya Erhaç Havaalanı yoluyla sağlanmaktadır. Bu havaalanı ile Battalgazi ilçe merkezi arası yaklaşık 45 km. dir. Standartları oldukça yüksek (duble yol) karayolu nedeniyle kültürel miras sahasına 1 saatlik bir sürede rahatlıkla ulaşılabilir. İlçe Malatya tren garı ve Malatya Şehirlerarası Otobüs Terminali' (MAŞTİ) nden de yaklaşık 15 dk. lık bir karayolu mesafesindedir (12 km).

Tablo 1. Malatya'daki İşletme Belgeli Otellerin Sınıf, Oda Sayısı ve Yatak Sayısı Bakımından Dağılımı

Otelin Adı	Sınıfı (yıldız sayısı)	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Ramada Otel	5	198	400
Anemon Otel	5	180	322
Doubletree (Hilton)	4,5	202	500
Tiryandafil Otel	3	68	159
Avşar Otel	3	60	135
Bezginler Otel	3	36	130
Grand Akkoza Otel	3	49	106
GAP Royal Otel	3	48	96
Palancı Otel	3	47	95
Aksaç Otel	3	46	92
Büyük Malatya Otel	2	52	107
Yeni Otel	2	32	57
Beydağı Otel	2	21	42
Toplam	13	1039	2241

Kaynak: Gök, A., Tuna, H. 2013'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Gelen turist ve ziyaretçilerin konaklama ve beslenme ihtiyaçlarının büyük bir kısmı ise sekiz km. kadar bir mesafede yer alan Malatya şehrinden karşılanmaktadır. Bu şehirde toplam 13 otelde yaklaşık 2200 yatak kapasitesi mevcuttur (Tablo 1).

7. Sonuç ve Öneriler

Zengin bir kültürel mirasa sahip olan Battalgazi ilçesi yerli ve yabancı turistler için özellikle inanç turizmi yönünden önemli sayılabilecek bir turizm potansiyeline sahiptir. Sahada diğer turizm etkinliklerine de alternatif olacak kültür ve inanç turizminin de yer aldığı bir modelinin geliştirilmesi, yöre, bölge ve ülke ekonomisine yarar sağlayacaktır.

Eski Malatya kale surları içinde ve diğer yerlerdeki eserler Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanter Sistemi'ne girmelidir. Ayrıca İnönü Üniversitesi başta olmak üzere bölge üniversitelerindeki akademisyenlerden oluşturulacak bir ekiple kültürel turizm kaynaklarının çok yönlü araştırmaları yapılmalıdır. Bu konuyla ilgili çalışmalarda yöreye özgü sözlü kaynaklardan (şir, türkü, hikâye, roman, efsane, destan vb. gibi) alınacak bilgiler son derece önem taşımaktadır.

Kuşkusuz bir sahadaki doğal ve beşeri turistik kaynakların değerlendirmesinde en önemli faaliyet tanıtım ve reklâmdır. Yörenin kültürel zenginliği Malatya, Elazığ, Sivas, Adıyaman, K. Maraş ve Adıyaman illeri ile buralardan büyük merkezlere göç etmiş nüfus dışında pek bilinmemektedir. Gerçi son yıllarda bölgesel ve ulusal TV kanallarında sahaya ilgili programların sayısı artmaktadır. Ancak bunları yeterli değildir. O nedenle daha nitelikli ve kaliteli hazırlanmış belgesellerin ulusal medyada ve internet ortamında yer alması sağlanmalıdır.

Battalgazi ilçesinde de gelen ziyaretçilerin konaklama yapacağı, yerel mimari özelliğini taşıyan konaklama tesislerine ihtiyaç vardır. Ayrıca bu tesislerde yöreye uygun kültürde (yöresel yemekler, müzikler ve kıyafetler, otantik iç tasarım vb.) hizmet verilmesi sağlanabilir. Konaklama ya da pansiyon hizmetleri ile ilgili olarak; Beypazarı (Ankara), Safranbolu (Karabük), Şirince (İzmir) ve Amasya gibi örneklerden yararlanılabilir.

İlçeye gelen ziyaretçiler ve turistler için danışma bürosu kurulmalı ve gelen turistler mutlaka kayıt altına alınmalıdır. Kuşkusuz eldeki çalışmanın hazırlanması sırasında, sahaya gelen ziyaretçilerle ilgili herhangi bir resmi kayıttan olmaması, bu tür çalışmalarda nicel veri toplama konusunun ne kadar sıkıntılı olduğunu araştırmacılara bir kez daha göstermiştir. İlçede kültür ve inanç turizminin daha aktif şekilde gerçekleşmesi için sivil örgütlerin yerel halk tarafından oluşturulması sağlanmalıdır.

Yerli ve yabancı turistlerin bu yöreye gelmelerini sağlamak için Nemrut Dağı Milli Parkı, Şanlıurfa (Atatürk Barajı, Balıklı Göl) gibi güzergâh turizm rotalarına Battalgazi ilçesi de eklenebilir. Bunun yanında ilçede çok yönlü turizm aktiviteleri planlanabilir.

Battalgazi ilçesinde geleneksel olarak yapılan her hangi bir kültürel faaliyet bulunmamaktadır. Bu nedenle fuar, festival, şenlik, şölen, su ve doğa sporlarını da kapsayan bir veya iki etkinlik düzenlenebilir. Battalgazi'nin sanat ve kültür merkezi olma yolundaki bir takım etkinlikler (Uluslararası Kervansaray Buluşması, Battalgazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu...) olumlu adımlar olarak görülmektedir. Ayrıca Anadolunun Türkleşmesi ve İslamlaşması için büyük yararları olmuş, menkıbeleri bütün millete mal olmuş milli kahraman Seyyit Battalgazi'nin adının verildiği ilçe, bu isme sahip çıkmalıdır.

Battalgazi ilçesinde bugün gelen ziyaretçiler inanç turizm kaynaklarının kullanımı ile ilgili olarak önemli bir sorun yaşamamaktadır. Ancak yukarıda belirtilen tarih ve inanç turizm potansiyelinin değerlendirmesi halinde, sunulan öneriler ve yasal düzenlemeler yapıldıktan sonra turizmin canlanması daha rasyonel bir uygulama olacaktır. Aksi takdirde her şeye rağmen kalkınma uğruna doğal ve kültürel değerlerin kullanılması sonucu yaşanan çevre katliamların örnekleri ile dolu olan bir dünyada, bu şekilde bir kullanım pek de rasyonel olmayacaktır.

Sonuçta; Battalgazi ilçesinde tarih ve inanç turizmi potansiyelinin yeterince değerlendirilemediği, ulaşım, tanıtım ve pazarlama konusunda önemli eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Kuşkusuz bu sorunların ve eksikliklerin tespit edilmesi, mevcut durumun ortaya

konulması, yörenin tarih ve inanç turizm potansiyelinin değerlendirilmesinde atılması gereken en önemli adımdır. Bu nedenle, Türkiye ve bölgeler düzeyinde yapılan sistemli ve genel çalışmalar yanında, daha dar sahalı ve detaylı tarih ve inanç turizm kaynaklarının belirlenmesi, tanıtımı ve mevcut sorunların yerinde tespit edilmesi rasyonel yatırımlar ve kararların alınmasına daha büyük katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Arslan, Ö., Hayli, S. (2007). Battalgazi İlçesinin Nüfus Coğrafyası. Fırat Üniv. Sosyal Bil Der. Cilt:17, Sayı:2, s.1-30, Elazığ.
- Bekdemir, Ü., Sezer, İ. (2014). İnanç Turizmi Bağlamında Yapılan Türbe Ziyaretlerinin Yöre Halkındaki Yansımaları: Giresun İli Örneği, *Geçmişten Günümüze Giresun'da Dini ve Kültürel Hayat Sempozyumu (25-27 Ekim-2013)*, Giresun.
- Gögebakan, G. (2000). Malatya. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansk., Cilt:27, s.468-473, İstanbul.
- Gögebakan, G. (2002). XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516-1560). Malatya Belediyesi Kültür Yayınları No:6, Uğurel Mat., Malatya.
- Gögebakan, G. (2004). Fotoğraflarla Geçmişte Malatya. Malatya Belediyesi Kültür Yay. No:11, Malatya.
- Gök, A., Tuna, H., (2013). Turizm Pazarlanması Açısından Malatya İlinin Potansiyelinin Belirlenmesi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 15 (24): 01-11, 2013 ISSN: 1309-9132,
- Göyünç, N. (1985). Malatya'dan Görüş. Nadir Kitapevi, Acar Matbaası İstanbul
- Gülsoy, E., Taştemir, M. (2007). Vakıf ve Mülk Defteri. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay. XIV. Dizi-Sayı:16, Ankara.
- Kaya, H. (1995). İnanç Turizmi. Özsan Matbaa, Bursa.
- Kaya, H. (2007). İznik İnanç Turizmi ve Planlamaya Etkisi. Bursa Kent Kültürü ve Yaşam Dergisi, Bursa.
- Küçükaltan, D. (1992). *Türkiye'de Üçüncü Yaş Turizmi*. (Basılmamış Doktora Tezi), İst.Üniv. Sosyal Bil. Enst., İstanbul.
- Okuyucu, A., Somuncu, M., (2013). Türkiye'de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek, İçinde, *International Conference on Religious Tourism and Tolerance 9-12 May 2013, Proceedings (Editor Muhsin Kar)*, Konya /Turkey, s. 627-643.
- Sargın, S. (2006). Yalvaç'ta İnanç Turizmi. Fırat Üniv. Sosyal Bil. Der. Cilt:16, Sayı:2, s.2-18, Elazığ.
- Tanrıögen, A. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Anı Yayıncılık, Ankara.
- http://www.battalgazi.bel.tr/tarih_detay.asp?id=45&tip=teser (son erişim tarihi:14.03.2016)
- www.battalgazi.gov.tr (son erişim tarihi:18.03.2016).
- <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44626/malatya-ili-battagazi-ilcesi> (Son erişim tarihi: 01.02.2016
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072 (Son erişim tarihi: 10.06.2015)
- <https://biruni.tuik.gov.tr/turizmapp/sinir.zul?> (Son erişim tarihi: 15.08.2014)
- <http://notoku.com/betimsel-yontemler/#ixzz4591t9zH5> (Son erişim tarihi: 07.04.2016)

Extended English Abstract

Alternative forms of tourism seen as religious tourism, in order to demonstrate the people's faith began with visiting the places they regarded as sacred. Since the emergence of religion to visit the holy places on the orders of the religious authority has gone beyond personal preference. This sacred place as a result began to be visited by hundreds of thousands of people and has shown itself as a mass movement. Area of religious tourism in the satisfaction of basic religious beliefs; also it plays an important role in promoting world peace and intercultural communication. Religious

tourism in this context; the emergence of differences and diversity and their religious tolerance, respect, has the universal nature of an institution that contributes to the look of love and understanding. Faith found in different parts of our country being a part of tourism is opened to tourism, it is visited by thousands of domestic and foreign tourists every year. Also protected under regional and universal values of high culture and current assets, as well as the evaluation so that the next generation is the most rational use of the model. Despite the known value on the other hand, many national cultural landscape area currently defined, could not be opened for the purposes of protection and use.

Indeed, the Eastern Anatolia Region of the Upper Euphrates Department, Malatya province of the city is located in Malatya in the second oldest settlement area, which Battalgazi (Old Malatya) is also a similar case in the district. More Turkish-Islamic works of art that takes place with an open-air museum and nature of the field for many years remained in a state abandoned to their fate. However, in recent years, local governments need to both culture and have been in operation for the protection and use of cultural assets are located in towns and Tourism Ministry.

Certainly these developments for cultural assets in the town is not enough While it is important. Because outside of the protection areas also need to be numerous and immediate protection in the county, there are many cultural heritage. They should have faith in the number and variety of tourism resources, both people show format with interesting properties benefit from them. Religious tourism resources in the district Battalgazi In this study, these problems, making some areas and regions contributed to religious places of the injury analysis for the county's economy and way of proposals have been made public.

National faith tourism resources have distinct features in Malatya's Battalgazi (Old Malatya) town which has a wide range of heritage tourism in terms of social life and culture. Since nearly all the districts in the town centre have holy places like shrines, entombed saints and sanctuaries belonging to different eras and they are close to each other, this creates an open air museum to create a cultural landscape. The mentioned cultural heritages which are partly damaged due to several reasons still exist as the witnesses of the history and are being visited. The main aims of this study are to analyze faith tourism resources which are favored by people in Malatya and neighbor cities with geographical principles, introduce them, show how they are benefited and mention some of the problems. This study, prepared by qualitative research methods, uses field observation, questionnaire and interview as a data gathering tool. The obtained data is tried to be evaluated with the support of visual materials. The mentioned cultural heritage seems hard to be protected by government and incapacitated to contribute to the local economy when the economical conditions of our country and the region are taken into consideration.

Battalgazi is a natural and rich cultural heritage of the county has a tourism potential that is considered important for local and foreign tourists. The field will be an alternative to other tourism activities and cultural beliefs in the development of an ecotourism model where's tourism will benefit the local and regional economy.

Old Malatya remaining works in other places within the castle walls and the Ministry of Culture and Tourism of Immovable Cultural and Natural Heritage Inventory must be entered into the system. İnönü also be created by a team of academics in cultural tourism resources of universities, especially the University of versatile research should be done. In studies on this topic, indigenous oral sources (poems, songs, stories, novels, myths, legends, etc. etc.) information will be of utmost importance.

Advertising and promotional activities and most important natural attractions in the evaluation of human resources in the field no doubt. cultural richness of the region Malatya, Elazığ and Sivas, Adıyaman, Adıyaman province with K. Maras and around major population centers that have migrated outside, little is known about national cultural values in the field. Although in recent years the number of programs on regional and national TV channels sahayl about to rise, it is not enough. Therefore, the quality should be more qualified and prepared documentaries take part in the national media and on the internet.

Visitors arriving today in Battalgazi district and beliefs about the use of tourism resources is to live as a major problem. However, if the above-mentioned assessment of the potential of cultural and religious tourism, offered advice and legal regulations after the revival of tourism will be a more rational application. Otherwise, in spite of everything for the sake of development and the natural environment in a world filled with examples of carnage as a result of the use of cultural values, too much use in this way will not be rational.

Therefore, training local people, advantageous in many ways, about cultural ecology, teams from various academic fields (Geography, history, archeology, art history, ethnography, social culture, sociology and so on) working in coordination with local authorities and other related institutions and associations, protecting the existing buildings and using them can be put forward as rational solutions.

According to this, some shortcomings has been identified about history and faith tourism in Battalgazi. Among them transportation, promotion and marketing issues are take precedence. Certainly detection of these problems and shortcomings , to reveal the current situation is the most important step to be taken in assessing the area's history and beliefs batten potential. Therefore, besides systematic and general studies at the level of Turkey and the region, the more narrow -site and detailed history and determination of religious tourism resources, publicity and detection in place of the existing problems will provide a greater contribution to the adoption of rational investments and decisions.